

HISTORIJSKI ZBORNİK

Društvo za hrvatsku povjesnicu i Srednja Europa d.o.o., god. LXI, Zagreb 2008., br. 2, str. 247–480.

Drugi broj časopisa *Historijski zbornik* za 2008. godinu donosi sedam priloga u rubrikama *Članci i rasprave* i *Iz povijesti historiografije*, mnoštvo prikaza i recenzija te i dva izvještaja sa znanstvenih skupova.

Rubrika *Članci i rasprave* započinje člankom Hrvoja Kekeza *Palača građanima Giliona: imovinsko pravna zavrzlama na zagrebačkom Gradecu na prijelazu iz 13. u 14. stoljeće*, koji na temelju izvora prati sukob oko vlasništva nad palačom na Gradecu, te sudski spor koji je iz toga proistekao. Ostalo je nerazjašnjeno vlasništvo, tj. je li palača građanina Giliona bila u vlasništvu bana Stjepana Gut-Keleda ili privatno vlasništvo cijele obitelji. Budući da se parnica nije mogla drukčije riješiti, na kraju se vodila pred ugarsko-hrvatskim kraljem Karlom Robertom koji je, na temelju dokumenata ovjerenih pred zagrebačkim Kaptolom, 1332. presudio da palača nije nasljedno bansko pravo. Autor prati i pravne odnose od početka parnice do njezina razrješenja, slijed događaja oko poklanjanja i prodaje palače, te okolnosti u kojima su se oni odvijali. Nastojao je utvrditi položaj palače, vrijeme izgradnje i njezinu važnost, te pridonijeti istraživanju života, urbanizma i imovinsko-pravnih odnosa u srednjovjekovnome Gradecu.

O društveno-pravnim odnosima u Zadru piše Božena Glavan u radu *Miraz u Zadru u 14. stoljeću*. Na temelju bračnih i imovinskih odredaba iz Zadarskoga statuta (1305) i notarskih spisa, te na temelju dokumenta iz *Codex diplomaticus*, autorica oslikava pravne odnose i običaje vezane uz miraz u srednjovjekovnome Zadru. Budući da visina miraza, koji se u 14. stoljeću uglavnom isplaćivao novčanim iznosom, a manje nekretninama, nije bila regulirana statutarним odredbama, autorica pokušava utvrditi međuovisnost miraza koji je ženi isplaćivan i njezina društvenoga položaja, te ulogu žena u društvenome i gospodarskom životu grada.

Genezu nastanka i aktivnost dviju organizacija Hrvatske nacionalne omladine u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini prikazao je Željko Karaula u članku *Hrvatska nacionalna omladina – (HANA O). Prilog proučavanju djelovanja i rada hrvatskih omladinskih organizacija u Kraljevini SHS*. Kako su obje organizacije nastale u razdoblju nakon donošenja Vidovdanskoga ustava (1921), autor analizira razlike u načinu i pristupu borbi protiv centralističkoga i unitarističkoga uređenja. Dok je zagrebački HANA O, osnovan na Sveučilištu 1921. godine pod okriljem Hrvatske zajednice, težište postavio na kulturni i socijalni rad, zalažući se ponajprije za prosvjećivanje puka i širenje hrvatske misli i ideje u narodu, druga se organizacija HANA O-a, osnovana u Vukovaru 1922. godine, u obračunu s režimom služila terorističkim metodama, ideološki se oslanjajući na pravaški »mladohrvatski pokret«. Zbog toga se načina borbe Hrvatska republikanska seljačka stranka odrekla HANA O-a, nakon čega se organizacija 1925. ugasila, dok su neke njezine podružnice prešle u okrilje Hrvatske stranke prava nastavljajući s terorističkim akcijama.

Na temelju arhivske građe i novinskih tekstova, Marica Karakaš Obradov opisala je zračne napade saveznika na Split potkraj Drugoga svjetskoga rata. U članku pod nazivom

Saveznički zračni napad na Split i okolicu i djelovanje Narodne zaštite u Splitu tijekom Drugog svjetskog rata. Osim opisa napada na grad i okolicu te života stanovništva u porušenome gradu, opisala je i organizaciju Narodne zaštite i njezino djelovanje kojim su se ublažavale posljedice napada. Prema podacima, koje donosi autorica, saveznici su izveli 44 zračna napada na Split i okolicu, od toga 22 na sam Split, a u napadima je smrtno stradalo 620 civila i 26 vojnika, dok je ranjeno 198 civila i 10 vojnika.

Vladimir Geiger u članku pod naslovom *Logor Krndija 1945–1946. godine. Pokazatelji o broju, starosnoj, rodnoj i zavičajnoj strukturi logoraša i žrtava*, na temelju arhivske građe, objavljenih izvora i opsežne literature domaće i strane historiografije donosi podatke o broju i strukturi logoraša u logoru Krndija. Napušteno njemačko selo Krndija kraj Đakova bilo je od kolovoza 1945. do svibnja 1946. pretvoreno u jedan od najvećih logora u Hrvatskoj i Jugoslaviji za Folksdojčere iz dijela Slavonije i Srijema te Bosanske Posavine. Procjenjuje se da je kroz logor Krndiju 1945–46. prošlo oko 3500 do 4000 logoraša te da ih je oko 500 do 1500 izgubilo život u logoru. Kako se u historiografiji navode različiti podatci o djelovanju logora Krndija i uvjetima u njem, te o broju logoraša i stradalih, autor, prema do sada dostupnim pokazateljima i izvorima, donosi podatak 338 stradalih osoba (152 muškarca i 183 žene), od kojih je većina bila radno sposobna. Prema mjestu prebivanja, žrtve logora Krndija ponajviše su bile iz Slavonije i Srijema, a potom iz središnje Hrvatske, Baranje i zapadne Hrvatske te iz Bosanske Posavine i Bačke.

U članku *Prilozi o hrvatskoj kulturi na stranicama Politikinog zabavnika u razdoblju socijalističke Jugoslavije*, Zoran Janjetović na temelju iščitavanja najčitanijega beogradskoga lista za mlade *Politikin zabavnik* 1952–91., analizira priloge s temama o hrvatskoj kulturnoj baštini i djelatnicima. Prema autoru, u listu je u promatranom razdoblju objavljeno 116 priloga s kulturnom tematikom koji su se odnosili na Hrvatsku, što je znatno više priloga nego o ostalim republikama bivše Jugoslavije (izuzev Srbije). S obzirom na tematiku lista i dob ciljanih čitatelja, prevladavali su prilozi o hrvatskim kulturno-povijesnim spomenicima i gradovima te biografski prilozi o hrvatskim kulturnim djelatnicima. Kako sam autor ističe, list nije krio hrvatski identitet kulturnih djelatnika o kojima je pisao, ali ih je, kao i kulturnu baštinu, promatrao iz zajedničke, jugoslavenske perspektive.

Posluživši se arhivskom građom Povijesnoga društva Hrvatske, nedavno pronađenom u Arhivu Filozofskoga Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Magdalena Najbar-Agičić piše o osnivanju i prvih osam godina djelovanja najstarijega povijesnoga društva u Hrvatskoj. U rubrici *Iz povijesti historiografije* objavila je članak *Osnivanje i prve godine djelovanja Povijesnoga društva Hrvatske (1947–55)*, gdje prikazuje djelovanje društva, te probleme s kojima se ono susretalo. Društvo je izdavalo časopis, organiziralo predavanja (posebice namijenjena stručnomu usavršavanju nastavnika), objavljivalo knjige u biblioteci *Mala povijesna knjižnica*, te uspješno surađivalo s ostalim povijesnim društvima Jugoslavije. Zanimljivo je da su problemi u radu društva bili dvojaki. Jednim su se dijelom proizlazili iz same struke, poput malog broja profesionalnih povjesničara i nezainteresiranosti članova, dok su s druge strane bili odraz ideoloških i političkih okvira poslijeratne Jugoslavije.

Kao i dosada, i ovaj broj *Historijskoga zbornika* u nastavku na 43 stranice donosi niz vrijednih ocjena i prikaza iz domaće i strane historiografije. Posebno je zanimljiva rubrika *Znanstveni skupovi*. Branimir Janković izvješćuje s III. kongresa hrvatskih povjesničara, održana u Supetru 1.–5. listopada 2008. godine, na temu *Religija u društvenom i kulturnom kontekstu hrvatske povijesti*, koji je privukao velik broj, posebice mlađih, izlagača, a Hrvoje Petrić prikazuje znanstveni skup *Žene u povijesti Koprivnice i Podravine*, održan u Koprivnici 1. prosinca 2007. godine.

VLATKA DUGAČKI